ELENA COMŞULEA

LIA MANOILESCU-PUŞCARIU – UN LEXICOGRAF ÎNNĂSCUT*

Într-o istorie a lexicografiei româneşti, *Dicţionarul*-tezaur al *limbii române* ar ocupa un spaţiu extins, precum este şi timpul în care învăţaţii, nu doar lingvişti, i-au acordat atenţie, peste 140 de ani de când a devenit proiect academic şi s-au derulat cele cinci etape: A. T. Laurian şi I. C. Massim, B. P. Hasdeu, Al. Philippide, DA, căruia i se spune şi *Dicţionarul Puşcariu*, şi DLR (Dicţionarul tezaur al Academiei Române). Dacă primele lucrări sunt „de autor", *Dicţionarul Academiei* (DA şi DLR) este considerat operă colectivă, atitudine regăsită şi în actul final, ediţia anastatică datorată acad. Mugur Isărescu, Guvernatorul Băncii Naţionale, în care autorii sunt amintiţi într-o înşirare doar alfabetică, indiferent de calitatea pe care au avut-o, de redactor, revizor, coordonator, redactor responsabil, şi de fragmentele pe care le-au lucrat, într-un anonimat acceptat, căci, spunea Lia Manoilescu-Puşcariu, „e destul de greu să se stabilească paternitatea unui articol trecut prin atâtea mâini" (AN–Cj. Fond MLR, XI/467, fila 4).

O aflăm numită, în sfârşit, dar cu deplin merit şi pe Lia Manoilescu-Puşcariu, a cărei contribuţie este mult mai consistentă decât se ştie.

O lumină a adus Mioara Avram (Avram 1998–1999, p. 190–200) în câteva evocări emoţionante, numind-o „un lingvist de neuitat", emblemă aleasă de autoare, ea însăşi „un lingvist de neuitat".

Lia Manoilescu-Puşcariu a fost cea mai nedreptăţită de soartă între membrii din ultimele trei generaţii ai familiei Puşcariu. A suferit personal, cariera ei nemaiputându-se împlini la parametrii corespunzători calităţilor sale, a suferit ca fiică, mamă, soţie. Mioara Avram îşi exprima regretul în privinţa Liei: „s-ar părea că nu e posibilă recuperarea pentru istoria lingvisticii româneşti, dat fiind că împrejurările nu i-au permis să lase o «operă»" (*ibidem*, p. 192).

Ne întrebăm dacă poate fi considerată „operă" contribuţia îndelungată şi competentă la elaborarea unui dicţionar academic tezaur, constând din redactare şi implicare în stabilirea, completarea, clarificarea aspectelor teoretice şi metodologice. Dacă da, e posibilă „recuperarea" unor contemporani ai lui S. Puşcariu pentru istoria lexicologiei româneşti.

* Cele mai alese mulţumiri urmaşilor lui Sextil Puşcariu, care, cu generozitate, mi-au permis accesul la documentele pe care le deţin, fără de care prezentarea aceasta ar fi fost mult mai săracă în informaţii.

Împlinesc acum o dorinţă a Magdalenei Vulpe, care la una din întâlnirile ştiinţifice de la Bran, când am prezentat o succintă comunicare despre Lia Manoilescu-Puşcariu (*Personalităţi ale lexicografiei româneşti: Lia Manoilescu-Puşcariu. Din Corespondenţa de la Bran*), mi-a scris un bileţel din care citez: „Poate, dacă se va iniţia cândva o serie de medalioane despre muzeişti, inclusiv pentru cei mai puţin celebri, i-a face şi ei cineva un medalion (pe care nu se cade să i-l fac eu, dar stau la dispoziţie cu informaţii)".

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 724–732

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

Lia Manoilescu-Puşcariu

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

Sub impulsul unor asemenea gânduri mai vechi, am propus să dedicăm medalionul de astăzi Liei Manoilescu-Puşcariu, lingvista pentru care *Dicţionarul* a fost opera căreia i s-a dedicat şi la care, într-o epocă plină de nedreptăţi, i s-a permis colaborarea.

A trăit (20 decembrie 1907–27 iunie 1965) în ani istorici zbuciumaţi, cu două războaie mondiale, refugiu, schimbări politice, Marea Unire, care i-au modelat viaţa, adesea, cum nu şi-a dorit.

Este o fiică a Cernăuţiului, din care pleacă adesea, mai ales vara, iar definitiv în iulie 1919. Întreaga familie a fost petrecută la gară de prieteni, „toţi [...] cu lacrimi în ochi, precum şi ochii noştri erau scăldaţi în lacrimi". Scena grelei despărţiri, evocată cu duioşie de S. Puşcariu, se încheie cu atitudinea fetiţei unor prieteni, „care plângea amar" şi, la întrebarea unui trecător străin, „Cine pleacă?", „mirată şi aproape indignată de neorientarea lui, i-a răspuns: «Lia!»…" (Puşcariu 1978, p. 453).

În acea vreme, Lia era pentru tatăl ei „fetiţa mea graţioasă şi drăgăstoasă, inteligentă şi vioaie ca o veveriţă" (*ibidem,* p. 242); în anii de şcoală: „Lia are spiritul scânteietor care prinde imediat esenţa şi dezleagă jucându-se greutăţile unei chestiuni nouă. [...] Lia, cu bunătatea ei şi sinceritatea gândului, este de o armonie sufletească perfectă" (*ibidem,* p. 510).

Peregrinările încep din anii de şcoală: primii la Braşov, apoi la Cernăuţi, liceul mai mult în Cluj, la şcoli de prestigiu, Liceul „Gh. Bariţiu" (primul an) şi cei mai mulţi ani la Liceul „Regina Maria", o clasă, a treia, în particular. „Testimoniul" pentru fiecare clasă primară prezintă o elevă eminentă sau foarte bună, cu purtarea *corespunzătoare,* foarte *diligentă,* conduita *ospitantă,* cu note mai mici la gospodărie, gimnastică, mai rar la matematică (vezi A–Bran), deci îi era sortit drumul spre filologie.

Lia a împlinit „bune[le] nădejdi" ale tatălui, care, după succesul la bacalaureat al fetei, credea: „va prinde dragoste de lucru şi-mi va fi o colaboratoare preţioasă" (Puşcariu 1978, p. 761), aşa că vara, la Bran, în plimbări zilnice („[…] cu Radu şi Lia ne potrivim la pas, la gustarea în linişte a frumuseţilor naturii şi la bucuria de a umbla" – *ibidem,* p. 766), Puşcariu va căuta s-o introducă şi „în tainele filologiei".

Urmează, la Cluj, Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii „Regele Ferdinand I". Are profesori excelenţi, „lamura lingvisticii şi a filologiei româneşti de atunci", cum ar spune Marius Sala (1994, p. 496).

Încă studentă fiind, în 1926 începe colaborarea la Muzeul Limbii Române. Activitatea ei este consemnată în rapoartele anuale din DR, începând cu numărul IV ca secretară, la fel şi în DR V, unde se notează şi participarea la indicele general, pentru care a extras fişe din studiile anului 1928, iar în DR VI apare ca autoare a părţii lingvistice din *Bibliografia periodicelor* (1927, 1928), numită din DR VII *Bibliografia publicaţiilor* (alături de Ion Breazu, autor al părţii literare), unde este prima într-o listă de nouă colaboratori. Alte menţiuni privesc participarea la şedinţele şi discuţiile de marţi, o donaţie de publicaţii în valoare de 1 584 de lei (DR VI, p. 663) şi lucrarea *Muzeul Limbii Române. Înfiinţarea şi importanţa Muze-*

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

ului. Activitatea membrilor săi. Două opere importante: Dicţionarul Academiei şi *Atlasul Lingvistic al României*, publicată în „Boabe de grâu", I, 1930, p. 85–91 (DR VII, p. 538). În ultimele numere ale „Dacoromaniei" (X, p. 98; XI, p. 373) se consemnează activitatea Liei Manoilescu-Puşcariu în echipa clujeană a *Dicţionarului*, din care făcea parte: „Înainte de 1946 [...] a elaborat în primă redacţie material lexical din litera E, iar de la 1 septembrie 1946 încoace, a revizuit şi a întregit pentru tipar manuscrise de primă redacţie din litera M" (DR XI, p. 373).

Termină facultatea cu diploma în Filologie modernă, Limba şi Literatura română şi Filologie romanică, cu menţiunea *magna cum laude*, decan Nicolae Drăganu, rector Florian Ştefănescu-Goangă; pentru Ministru Secretar de Stat la Departamentul Instrucţiunii Cultelor şi Artelor semnează C. Kiriţescu.

Acest început frumos şi promiţător a fost oprit, prin hazardul istoriei, din drumu-i drept spre înălţime, transformat într-unul sinuos, cu dese şi nedrepte opriri, urmate cu greu de anemice perioade mai bune.

Corelând datele din rapoartele de activitate anuale ale Muzeului, publicate în „Dacoromania", cu datele din rapoartele, nu puţine, trimise Academiei Române, Comisiei Dicţionarului, de către directorii (în ordine cronologică): Sextil Puşcariu, Alexe Procopovici, Theodor Capidan, Ştefan Paşca sau prezentate de alte personalităţi care au vizitat instituţia clujeană, cu informaţiile din scrisorile oficiale sau personale pentru ori de la Lia Manoilescu-Puşcariu, am încercat să stabilesc o cronologie a activităţilor, implicit a aportului acestei remarcabile cercetătoare la *Dicţionar*. Datele sunt aproximative, cu diferenţe de la o declaraţie la alta, aşa încât a fost nevoie de verificări şi confruntări ale documentelor provenite din surse diferite şi chiar din aceeaşi sursă.

Devenind soţie (în 2 nov. 1929 s-a căsătorit cu Grigore Manoilescu avocat, industriaş) şi mamă (Lia Mică, născută în 1932, decedată la trei ani într-un accident de maşină, şi Magdalena, născută în 1936), în vara lui 1933 s-a retras din activitatea ştiinţifică pentru o perioadă de cinci ani, după care se întoarce la *Dicţionarul* academic, căruia îi este fidelă activ mulţi ani şi sufleteşte toată viaţa. După propriile mărturisiri, la început „din plăcere şi din interesul pe care-l aveam pentru lexicografie", apoi „cu mai multă plăcere decât la început, căci mă smulge din necazurile de fiecare clipă" (AN–Cj. Fond MLR, XI/467, fila 4; 25. 04. 1946); în 1947, în răspunsul pentru Şt. Paşca la propunerea acestuia de a-şi face doctoratul, în speranţa că se va găsi pentru ea un post la Muzeu, ceea ce Lia considera un capitol închis, recunoaşte: „munca la *Dicţionar* mi-a devenit o necesitate şi mi-e un bun prieten în vremurile pe care le trăiesc. Mi-ar fi greu să renunţ la ea" (*ibidem*, XI/470, fila 56; 13. 04. 1947).

Perioada 1938–1948 este de relativă continuitate în munca la *Dicţionar*, fiind angajată la Muzeul Limbii Române[1], mai ales cu titlul de colaborator extern; locuia la Cluj, din când în când la Bucureşti, cel mai mult la Bran.

[1] Dimitrie Macrea şi Vasile Băjenică, bibliotecar la Muzeul Limbii Române, viitorul Institut de Lingvistică şi Istorie Literară din Cluj, în 1965, au dat declaraţii privind situaţia de angajată a Liei Puşcariu la această instituţie în perioada 1938–1948, pentru completarea Cărţii de muncă (vezi A–Bran).

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

O mare parte din materialul pregătit de lingviştii generaţiei Puşcariu a rămas în manuscris, în diferite stadii de finisare, deşi, dacă vremurile erau altele, măcar primele două tomuri din proiectul iniţial[2] s-ar fi putut publica. „Hiatusul" *D* şi *E* dintre tomurile I şi II, mereu în atenţie şi în discuţie, era gata pentru tipărire la 1 februarie 1948, prin ultimul efort comun al echipei Th. Capidan–Şt. Paşca. Litera *E* a fost lucrată, în primă redacţie de dna Manoilescu şi de dl Mazilu – spunea Ştefan Paşca în 6 mai 1946 (A–Bran)[3]. Despre materialul lucrat de Lia Manoilescu şi de Şt. Paşca, Al. Procopovici afirma, într-o scrisoare către vechii colaboratori, din 30. IV. 1946: „material de cea mai bună calitate care iese din pana lor, primind aproape pe de-a-ntregul forma pe care va trebui să o aibă după ce-şi vor citi unul altuia manuscrisele" (AN–Cj. Fond MLR, XI/463, fila 3).

Despre contribuţia Liei Manoilescu, asistentă la Universitatea din Cluj, în general, se ştie doar ce e scris în *Prefaţă* la volumul *C* (1940) din DA: a redactat cuvintele *cuget* şi *culca*, cu derivatele lor. În comentariul la fascicola a XIII-a din tomul I, partea a II-a a DA, *cuiuţ–cvoţient* (1939), S. Puşcariu o aminteşte şi pe Lia Manoilescu între colaboratori (DR X, p. 98). În realitate, aportul la redactare şi deopotrivă la revizie este mult mai mare, ea făcând parte din elita lexicografiei academice, alături de cei mai competenţi, Alecu Procopovici, Ştefan Paşca, Constantin Lacea (Th. Capidan se retrăsese de la *Dicţionar* în 1938, când a plecat la Bucureşti şi se ocupa de lucrare sub alte aspecte), cei care vedeau materialele înainte de a merge la S. Puşcariu şi care aveau competenţa de a discuta şi a formula păreri în problemele teoretice şi practice sau de organizare, în anii când *Dicţionarul* era aproape obsesiv în atenţia Academiei.

Pot da multe exemple de fragmente din literele *D, E, M, N, O, P*, lucrate de Lia Puşcariu, chiar fără să fi cercetat eu arhiva primară, ci folosind acte oficiale sau scrisori de răspuns la solicitările Liei Puşcariu înseşi de a primi date concrete despre activitatea desfăşurată la Muzeu, în vederea completării cărţii de muncă. Doar câteva exemple: *descălţa–deştinde, des–destul, detaliu–diagramă, epocă–esenţă, eşarfă–evlavie, exil–extern, extinde–ezita* – redactare; *M–macru, mai–mercurial, masacra–mărturisi* – revizie[4].

Demne de reţinut sunt şi intervenţiile Liei Puşcariu în discuţiile teoretice şi metodologice, multe provocate din dorinţa terminării mai rapide a *Dicţionarului*. Enumăr aici doar câteva teme, fără detalieri, fără expunerea opiniilor, nici măcar ale Liei, deşi sunt aspecte importante, valabile oricând şi astăzi, când ne aflăm la un nou început pentru *Dicţionarul* Academiei, cu atât mai mult se impune rediscutarea

[2] *Dicţionarul limbii române* era proiectat de către Sextil Puşcariu să aibă trei tomuri: I A–E, II F–P, III Q–Z.

[3] Pe lângă cele scrise în DR XI, este şi aceasta o confirmare a faptului că litera *E* a fost redactată. Şi D. Caracostea comunica: „Dra Manoilescu a terminat prima redacţie din E", la şedinţa Comisiunii Dicţionarului din 27 mai 1946 (AAR–D, LXV, p. 298).

[4] Materialele (porţiuni redactate şi fişe) nu se aflau în ordine alfabetică – era „o mare harababură în manuscrise şi în fişe" (AN–Cj. Fond MLR XI/464, fila 2) –, lexicograful fiind cel care făcea şi ordonarea acestora, căci operaţia cerea personal priceput, de care Muzeul nu dispunea.

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

problemelor în cercuri largi de specialişti: citatele – eliminarea şi/sau scurtarea lor, menţionarea atestărilor importante cu *confer*, fără a se da citatul, pregătirea noilor colaboratori care „nu se pot improviza” (S. Puşcariu, în AN–Cj. Fond MLR XI/ 459, fila 2)[5]; repartizarea materialului, necesitatea „şefului”, corelarea cuvintelor similare sub anumite aspecte (*din–de*) – fiecare dintre acestea poate fi tema unei analize aparte. Citez referirea ironică a Liei la o recomandare a conducerii superioare a *Dicţionarului*: să comprimăm „micşorând [...] masiv numărul citaţiilor la cuvintele mai mari, alegând pe cele mai pregnante, fără să neglijăm nici preocuparea istorică, nici răspândirea geografică, nici particularitatea gramaticală şi nici aspectul stilistic al cuvântului” (*ibidem*, XI/464, fila 2).

Competenţa în lexicografie a Liei Puşcariu a fost recunoscută în epocă; a reprezentat argumentul pentru a fi reuşit să ajungă, în două perioade diferite, colaboratoare activă la *Dicţionar*.

Prima dată, în anii 1948–1952, a c t i t o r i t lexicografia bucureşteană, aflată la începuturile ei. Iorgu Iordan o considera „cea mai bună colaboratoare a *Dicţionarului*” (AAR–D, tomul LXVI, p. 366) şi a recomandat-o pentru a pregăti colectivul de lexicografi în curs de formare la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, fiind convins că ea este persoana prin care „situaţia echipei din capitală s-ar îmbunătăţi considerabil” (*ibidem*), ceea ce s-a şi întâmplat. A ţinut cursuri/seminarii practice de iniţiere, a dat explicaţii generoase, a verificat primele redactări, a răspuns cu amabilitate tuturor, pregătind colaboratorii permanenţi sau ocazionali, între care erau Ion Coteanu şi Mircea Seche, viitori coordonatori ai DLR-ului.

În vara anului 1952, „furtuna ideologică” (Iordan 1979, p. 138) a oprit lucrările la DA şi a înlăturat conducerea institutului; Lia Puşcariu a suportat cu demnitate aceeaşi soartă.

Pentru a doua oară va reveni pentru puţin timp (1956–1959) în institutul bucureştean, când a contribuit la c t i t o r i a DLR-ului, noua formulă a *Dicţionarului*-tezaur, participând la stabilirea principiilor şi a normelor; experienţa şi cunoştinţele eminentului lexicograf Lia Puşcariu s-au dovedit indispensabile.

Apreciată, a reuşit să avanseze la gradul de cercetător principal (10 oct. 1957–1 iulie 1959), dar nici aceasta nu a salvat-o; „dosarul” era mai puternic şi a trebuit să părăsească din nou institutul, fără a mai reveni vreodată.

Anii pe care nu i-am pomenit s-au scurs cu greutăţi din lipsa unui loc de muncă stabil. A supravieţuit împreună cu fiica Manina, aplecându-se spre anumite activităţi, una căutată în epocă din lipsa specialiştilor: traducător de limba germană şi profesor pentru ore particulare de aceeaşi limbă. Germana şi-o perfecţionase în anii de război, când mama Leonora, pentru a fi mai aproape de soţul aflat pe front în Italia, a locuit în Austria, împreună cu copiii Radu şi Lia, care au urmat acolo

[5] Al. Procopovici spunea: „Colaboratorii noi ar trebui recrutaţi şi pregătiţi din vreme. Şi mai ales Dicţionarului trebuie să i se găsească slujitori devotaţi, bucuroşi de a se găsi încadraţi într-un aparat de colaboratori aleşi şi cu oarecare pasiune pentru lucrările încredinţate lor (*ibidem*, XI/463, p. 5).

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

şcoala. De asemenea, în anii 1940–1943, când s-a aflat la Berlin, alături de Sextil Puşcariu, directorul Institutului Român, a predat limba română la universitate.

Locurile de muncă le obţinea prin Cooperativa Dactilografia, doamna Puşcariu fiind „cooperatoare" care presta muncă la domiciliu, şi aceasta doar pentru perioade scurte şi întâmplătoare (vezi A–Bran).

Tot prin intermediul limbii germane a mai avut tangenţe cu Institutul de Lingvistică din Bucureşti, care patrona lucrarea *Dicţionar german-român*, Bucureşti, 1966, coordonată de Mihai Isbăşescu şi Maria Iliescu. Pe coperta acestuia apare şi numele Liei Puşcariu, membră a comisiei de revizie finală, dar *post-mortem*, în chenar negru.

Cu toate privaţiunile acelor ani, Lia Manoilescu-Puşcariu a rămas un om deosebit, cu preocupări alese (mergea la teatru, la concerte, se întâlnea cu vechi prieteni), cu idealuri şi acţiuni înalte, între care păstrarea şi valorificarea moştenirii ştiinţifice a tatălui era dominantă, în ciuda opreliştilor specifice epocii. Cunoscută este istoria avatarurilor publicării volumului II. *Rostirea*, din *Limba română*, ediţia 1959. Deşi lucrarea era pregătită sub toate aspectele de Lia Manoilescu-Puşcariu (colaţionarea manuscrisului, completarea bibliografiei, a listei de „Abreviaţiuni" şi, cu ajutorul a trei colege, alcătuirea indicelui), ea n-a fost menţionată pe lucrare nici măcar ca editor[6].

Dragostea Liei pentru fiica ei Magdalena Vulpe era permanentă şi nemărginită, situaţia acesteia – şi ea nedreptăţită adesea – fiind ceea ce o tulbura scoţând-o din starea de aparentă linişte în faţa abuzurilor pe care a trebuit să le suporte. Amintesc un episod menit să o evidenţieze pe mama grijulie şi preocupată să-i facă Maninei o surpriză de Moş Crăciun, ce-o va bucura – „Manina, fetiţa mea, [...] [îşi] doreşte fierbinte un costum naţional" –, dar şi pe femeia delicată, cu bun gust (nu dorea orice ie, ci una „ţărănească veritabilă, nu ceva modernizat cum au acum ţărancele tendinţa să facă"), totuşi, sinceră să recunoască situaţia materială neplăcută pe care o avea, „la un preţ oarecum rezonabil" (AN–Cj. Fond MLR, XI/467, fila 6).

Ce putea oare să-i dea forţa rezistenţei acestui lexicolog? Poate conştiinţa că era apreciată şi iubită.

Cu mult entuziasm se exprima Al. Procopovici: „Mă bucur, îţi mulţumesc şi te felicit, D-na Lia, pentru bunul gând de a relua colaborarea la *Dicţionar*. E o chestiune de prestigiu pentru noi toţi ca să ducem înainte opera pe care tata a început-o, a îndrumat-o şi care rămâne legată de numele lui. Chestiune de prestigiu pentru câţi am umblat cu sufletul şi cu inima deschisă pe căile Muzeului" (A–Bran; 4.02.1946).

Gânduri de apreciere avea Şt. Paşca, şi el director al Muzeului, când, regretând că d-na Lia Puşcariu nu revine la Cluj „printre noi, muzeiştii [...], să vă vedem aici,

[6] Vezi articolele scrise de Pavel Ţugui, în LL, 1996, nr. 2, p. 91–100 şi 1998, nr. 1, p. 26–30 şi de Magdalena Vulpe, în LL, 1997, nr. 1, p. 49–51 şi *Notă asupra ediţiei*, în noua ediţie din 1994.

Am omis intenţionat specificarea „Uz intern" din prima ediţie, acceptând explicaţiile lui Pavel Ţugui, care concluziona: „şi cartea s-a difuzat" (1998, p. 30).

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

unde se cuvine", scria: „Dacă Academia ţine la *Dicţionar* şi vrea ca el să se lucreze la Cluj şi la Muzeu, ea nu se va putea lipsi de colaborarea Dv, încât veţi rămâne aşa cum v-am socotit totdeauna, muzeistă" (*ibidem*; 18. 05. 1947).

Îşi lua puterea din iubirea celui pe care şi l-a ales tovarăş de viaţă, care iată cum gândea şi cum i se adresa într-o scrisoare din exil:

> „În campania trecută îmi era mai ales dor de tine. Acum dorul de Maninuş ocupă un loc aproape tot aşa de mare. E poate şi fiindcă o ştiu atât de înţeleaptă şi înţelegătoare, mai apropiată de mine, şi fiindcă mai ales în vremea din urmă am fost aşa de buni prieteni! Nici nu poate ea şti ce mare plăcere mi-a făcut cu poveştile ei.
>
> Toată viaţa am fost terorizat de gândul că am să mor pe neaşteptate înainte de a fi lăsat după mine vreo realizare vrednică să rămână şi să-mi justifice existenţa. Soarta – sau poate firea mea – a făcut să nu se desăvârşească nimic din câte am început. Când mă gândesc însă la Manina, am impresia că noi doi nu ne-am trăit în zădar viaţa şi că am reuşit – cu concursul tuturor moşilor şi strămoşilor – să producem un exemplar omenesc într-adevăr reuşit. Mă bucur că-şi face copilăria în ţară, ba încă în vremuri atât de grele, pentru că astfel se va lega tot mai tare de pământul acesta drag şi va fi nu numai un exemplar omenesc, ci mai ales unul românesc reuşit.
>
> Azi mi-a sosit înapoi de la Sibiu o scrisoare către tine din 10 maiu, în care îţi dădeam mai ales recomandaţii şi îţi făceam rugăminţi în legătură cu Branul. Spuneam anume acolo că tare ar fi bine să cauţi să te scuturi cât mai mult de gospodării [...] şi să lucrezi mai curând la dicţionar sau să ajuţi lui Moşu la aşezat cărţile. Caută mai ales acum, când sper că aţi terminat de aşezat casa, să nu mai faci muncă grea, să nu ridici şi să nu stai prea mult în picioare. Nu te supăra şi nu râde, Mami drag, de asemenea recomandaţii, dar tare te simt obosită şi sfârşită de puteri şi tare aş vrea să te găsesc voinicuţă când vin, gata să pornim amândoi la munte ca astă-vară, dar şi mai strânşi şi mai dragi ca astă-vară... dacă se poate" (A–Bran).

Ce să admirăm mai mult la Lia Manoilescu-Puşcariu: temeinicia cunoştinţelor, pasiunea, priceperea lexicografului, tenacitatea, încrederea, neoboseala cu care asigura viaţa fiicei, dârzenia şi curajul cu care apăra memoria tatălui, demnitatea cu care înfrunta nedreptăţile, pentru a rămâne copac în picioare în ştiinţă şi cultură, în memoria noastră? Totul!

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

AAR–D = Analele Academiei Române: Partea administrativă şi dezbaterile.

A–Bran = arhiva păstrată la Bran de către urmaşii lui Sextil Puşcariu.

AN–Cj. Fond MLR = Arhivele Naţionale ale României, Direcţia Judeţeană Cluj, Fond Muzeul Limbii Române.

Avram 1998–1999 = Mioara Avram, *O lexicografă de neuitat: Lia Puşcariu Manoilescu (1907–1965)*, în DR, serie nouă, III–IV, 1998–1999, p. 191–200.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române (DA)*. Întocmit şi publicat după îndemnul şi cu cheltuiala Maiestăţii Sale Regelui Carol I, Tomul I, Partea I, *A–B*, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Partea II, *C*, Bucureşti, Tipografia ziarului Universul, 1940; Partea III,

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)

Fascicula I, *D–DE* [fără specificarea privind contribuţia Regelui], Bucureşti, Universul. Întreprindere Industrială a Statului, 1949; Tomul II, Partea I, *F–I*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria naţională, 1934; Partea II, Fasc. I–III. *J–Lojniţă*, Bucureşti, Tipografia ziarului Universul SA, 1937, 1940, 1948.

DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R./Române, 1965 şi urm.

DR = „Dacoromania". Buletinul „Muzeului Limbei Române", I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921–1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut: 1924); IV, partea I şi partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [şi partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948).

DR, serie nouă = „Dacoromania", serie nouă, Cluj-Napoca, I, 1994–1995 şi urm.

Iordan 1979 = Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. III, Bucureşti, Editura Eminescu, 1979.

LL = „Limbă şi literatură", Bucureşti, I, 1955 şi urm.

LR = „Limba română", Bucureşti, I, 1952 şi urm.

Puşcariu 1978 = Sextil Puşcariu, *Memorii*. Ediţie de Magdalena Vulpe. Prefaţă de Ion Bulei. Note de Ion Bulei şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

Sala 1994 = Marius Sala, *Institutul de Lingvistică din Bucureşti la 45 de ani*, în LR, XLIII, 1994, nr. 11–12, p. 495–506.

LIA MANOILESCU-PUȘCARIU – AN INNATE LEXICOGRAPHER
(*Abstract*)

This paper aims to briefly sketch a portrait of Lia Manoilescu-Puşcariu, based on archive documents. Some of these are new to the scientific community and are being kept at Bran, by the descendants of Sextil Puşcariu, who generously allowed them to be consulted. Distinct periods of the life and activity of Lia Manoilescu-Puşcariu are being described, and several aspects of are hinted to: the researcher, the mother and the daughter. The main conclusion of this presentation is that, although the daughter of Sextil Puşcariu hasn't been permitted to work at the *Dicţionarul limbii române* (Romanian Academy's Dictionary of Romanian Language) for as long and in the conditions she would have liked, she, none the less, in light of her theoretical contributions and effective work as a redactor, remains one of the most representative "dictionary people" in the Romanian academic tradition.

Cuvinte-cheie: *Dicţionarul Academiei*, *Muzeul Limbii Române*, *lexicografie*, *arhivă*, *Lia Manoilescu-Puşcariu*.

Keywords: *The Romanian Academy's Dictionary of Romanian Language*, *The Museum of Romanian Language*, *lexicography*, *archive documents*, *Lia Manoilescu-Puşcariu*.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21
elena.comsulea@gmail.com

BDD-A22945 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 07:07:25 UTC)